

Національна академія педагогічних наук України
Міністерство освіти і науки України
Відділення загальної середньої освіти і
цифровізації освітніх систем НАПН України
Інститут педагогіки НАПН України
Державний педагогічний університет імені Іона Крянге
в Кишиневі (Республіка Молдова)
Малопольський державний університет
імені капітана Вітольда Пілецького в Освенцимі (Республіка Польща)
Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща)
Резекненська академія технологій (Латвійська Республіка)
LUMEN Conference Center (Румунія)
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СВІТ ДИДАКТИКИ: ДИДАКТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

07-08 листопада 2023 року

**Київ
2024**

Національна академія педагогічних наук України
Міністерство освіти і науки України
Відділення загальної середньої освіти і
цифровізації освітніх систем НАПН України
Інститут педагогіки НАПН України
Державний педагогічний університет імені Іона Крянге
в Кишиневі (Республіка Молдова)
Малопольський державний університет
імені капітана Вітольда Пілецького в Освенцимі (Республіка Польща)
Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі (Республіка Польща)
Резекненська академія технологій (Латвійська Республіка)
LUMEN Conference Center (Румунія)
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Збірник матеріалів
III МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

«СВІТ ДИДАКТИКИ: ДИДАКТИКА В СУЧАСНОМУ СВІТІ»

Київ
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 2 від 29 січня 2024 року)*

ЕКСПЕРТ:

Головко Микола Васильович, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогіки НАПН України.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Базиль Людмила Олександрівна, доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар Інституту професійної освіти НАПН України;

Опалюк Тетяна Леонідівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

ЗА ЗАГАЛЬНОЮ РЕДАКЦІЄЮ

дійсного члена НАПН України, доктора педагогічних наук, професора

Топузова Олега Михайловича,

доктора педагогічних наук, професора

Малихіна Олександра Володимировича.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Арістова Наталія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор;

Алексєєва Світлана Володимирівна, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник;

Попов Роман Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент;

Загорулько Марина Олександрівна, кандидат педагогічних наук;

Ліпчевська Інна Леонідівна;

Тетик Валентина Романівна.

С24 **Світ дидактики:** дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 07-08 листопада 2023 р. / за наук. ред. доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; доктора педагогічних наук, професора О. Малихіна. Київ : Видавництво «Людмила», 2024. 387 с.
ISBN 978-617-555-191-2

До збірника увійшли матеріали учасників III Міжнародної науково-практичної конференції «Світ дидактики: дидактика в сучасному світі» (07-08 листопада 2023 р.).

У матеріалах конференції розглянуто питання теорії і методології сучасних дидактичних процесів; організації освітнього процесу в Україні в умовах воєнного стану; компенсації освітніх втрат в умовах воєнного стану в Україні та повоєнний період (інноваційні підходи, технології, моделі, методика, методи і засоби навчання); психолого-дидактичних проблем організації освітнього процесу в умовах інформаційного суспільства; тенденцій розвитку сучасної дидактики (зарубіжний досвід); трансформаційних процесів в освіті XXI століття (дистанційне та змішане навчання); формальної, неформальної, інформальної освіти; інноваційних підходів, технологій, методик, методів, прийомів і засобів навчання.

Збірник адресовано науковцям, науково-педагогічним працівникам, педагогам, докторантам, аспірантам, студентам.

УДК 37.02(063)

За зміст публікацій, достовірність інформації, цитат, покликань на літературні джерела відповідальність несуть автори.

ISBN 978-617-555-191-2

© Інститут педагогіки НАПН України, 2024

© Видавництво «Людмила», 2024

компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України: методичні рекомендації. стор. 19-25. https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf

11. Топузов О. М. Інноваційні впровадження в освіті України // Слово і справа Антона Макаренка: український та європейський контексти: матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 16-17 березня 2023 р.). Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. С. 16-17.

Гета А. В.

*Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

Остапов А. В.

*Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна)*

Мороз О. В.

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО, ДИСТАНЦІЙНОГО І ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ З ПОЗИЦІЙ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ

Соціально-політичні та економічні процеси призводять до змін в освітній сфері. Такі тенденції, як безперервність, трансформація, інтеграція, перехід до концепцій розвитку особистості з одного боку, а з іншого – розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та включення їх до освітнього процесу обумовлюють низку принципово нових в освіті ідей реалізації електронного, дистанційного та змішаного навчання (Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [електронний ресурс]).

Сучасні педагогічні технології та, зокрема, технології електронного, дистанційного та змішаного навчання, покликані реалізувати особистісно орієнтований підхід у навчанні та спрямовані на розвиток індивідуальних ресурсів учнів. При цьому виникають завдання дослідження дидактичних можливостей видів навчання, їх методологічних основ і умов реалізації, а також побудови технологій навчання. Виходячи із системно-діяльного підходу, доцільно розглянути відповідність електронного, дистанційного та змішаного навчання характеристикам «сучасної» парадигми навчання. З позиції К. Куна (Кун К., 2006, 16) (автора парадигмального підходу) необхідно розглядати освітню парадигму як вихідну концептуальну схему, модель постановки проблем та їх рішень, методів дослідження, які переважають протягом певного історичного періоду в науковому співтоваристві (Кун К., 2006, 17).

Парадигма навчання визначається сукупністю наступних факторів: поширення ІКТ на всі сфери життя та діяльності суспільства; збільшення інформаційних потоків та постійне оновлення інформації – все це потребує умінь роботи з інформацією (пошук, відбір, обробка тощо) (Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [електронний ресурс]). До того ж реалізація принципу «освіта протягом усього життя», інтенсивний розвиток засобів та способів комунікації, розширення глобальної мережі Інтернет, розвиток єдиного відкритого інформаційного простору припускають також і готовність до дистанційної взаємодії як елемента конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Впровадження парадигми навчання, що ґрунтується на використанні ІКТ, підтверджується прийняттям рішень на державному рівні; зростанням науково-педагогічних досліджень у галузі електронної, дистанційної та змішаної форм навчання; тенденцією

створення прикладних програмних продуктів для середньої загальної та вищої освіти. Разом із тим, у теорії та практиці навчання у вищій школі залишається невирішеною низка педагогічних, методичних, технологічних та організаційних проблем, що належать до «дисциплінарної матриці» сучасної освітньої парадигми; при цьому «матриця» утворена впорядкованими елементами різного роду, а видова відмінність – «дисциплінарна» – приналежність дослідників до певної дисципліни (Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [електронний ресурс]).

Викладене обумовлює необхідність уточнення понятійно-категоріального апарату аналізованих видів навчання з позиції методології дисциплінарної матриці.

Електронне навчання у сфері вищої освіти розглядається як синонім дистанційного навчання, але при цьому під електронним навчанням розуміється:

- використання ІКТ для забезпечення навчання на додаток або з частковою заміною традиційних методів навчання та взаємодії суб'єктів освітнього процесу, для реалізації педагогічних технологій;

- форма навчання або форма організації навчального процесу, що базується на самостійній навчальній роботі студентів за допомогою розвинених електронних освітніх ресурсів;

- організований навчальний процес, який передбачає активний обмін інформацією між студентами та викладачами, а також між самими студентами, при якому повною мірою використовуються сучасні засоби нових інформаційних технологій та засоби масової комунікації;

- навчання за допомогою Інтернету та мультимедіа;

- синхронні та асинхронні способи доставки контенту;

- передача знань (е-матеріали, е-курс) із застосуванням середовища навчання, орієнтованого програмними засобами навчання, комп'ютерами, локальними та/або глобальними мережами (Кун К., 2006, 17).

У разі розведення понять «дистанційне навчання» та «електронне навчання» останнє інтерпретується з різними акцентами:

- поліпшений вид дистанційного навчання, тобто його вид, в якому активне застосування знаходять різні електронні засоби;

- процес, який передбачає управління контентом навчання, компетенціями для відстеження результатів навчання; систем навчальних матеріалів; систем тестування та інтерактивної підтримки навчального процесу;

- альтернатива традиційному навчанню – проведення занять з використанням технологій, які дозволяють студентам не просто самостійно знайомитися з навчальною інформацією, а й у реальному часі віддалено бути присутніми та брати участь у реальних навчальних заняттях (Ільїна, 2020, 29).

Аналіз трактувань поняття «електронне навчання» дозволяє бачити їх смислову близькість при несуттєвих відмінностях у цілях та видах діяльності, а також використовуваних засобів. Таким чином, наведені визначення відображають лише ціннісні установки, загальноприйнятні зразки та визнані приклади дисциплінарної матриці. Розглянуті підходи не торкаються методологічних та дидактичних засад навчання, вказуючи на зміну засобу навчання та переважного виду діяльності. Такі взаємозалежні компоненти системи навчання, як: предметний зміст, зміст діяльності, принципи навчання, принципи використання ІКТ, методи навчання, методи використання ІКТ, форми навчальних занять з використанням ІКТ, психолого-педагогічні умови розкриваються слабо з позиції системного підходу, що передбачає зміни у методології побудови процесу навчання, тобто доцільно доповнити трактування понять, що розглядається принципом взаємозв'язку всіх компонентів дидактичної системи навчання як важливої частини дисциплінарної матриці.

Проведемо аналогічне дослідження для поняття «дистанційне навчання»:

- спосіб навчання на відстані, при якому викладач та студенти фізично розташовуються у різних місцях; використання аудіо, відео, Інтернету та супутникових каналів зв'язку в навчальних цілях;

- цілеспрямований процес інтерактивної взаємодії студентів між собою й засобами навчання, інваріантний до їх розташування у просторі та часі, що реалізується у специфічній навчальній системі;

- отримання освітніх послуг на відстані, в основному, без відвідування ЗВО, за допомогою нових комп'ютерних і комунікаційних технологій (Ільїна, 2020, 31).

Аналіз поняття «дистанційне навчання» дозволяє зробити висновок, що має місце розділеність викладача та студента; доставка навчальних матеріалів виконується за допомогою різних засобів зв'язку; сутність дистанційного навчання визначається виходячи зі змін засобів навчання та організаційних форм занять; у той час як компоненти дидактичної системи (мети, завдання, ролі суб'єктів діяльності, види та зміст навчальної діяльності) не торкаються.

У плані зміни засобів і форм навчання доцільно говорити про дистанційне навчання як про освітню технологію, яка може бути інтегрована в будь-яку форму освіти. Це узгоджується з нормативними документами: під дистанційними освітніми технологіями розуміються освітні технології, що реалізуються переважно із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних мереж при опосередкованій взаємодії учнів та педагогічних працівників (Биков, 2010, [електронний ресурс]).

Результати порівняльного огляду наведені в таблиці 1, при цьому як параметри порівняння вказані виділені вище компоненти процесу навчання.

Таблиця 1

Зіставлення підходів до визначення понять електронного та дистанційного навчання

Параметри порівняння	Електронне навчання	Дистанційне навчання
цільова спрямованість	досягнення цільових категорій студентами (освоєння освітньої програми)	організація взаємодії студентів з іншими учасниками освітнього процесу
засоби навчання	засоби ІКТ, ресурси інтернету, інформаційні освітні ресурси	будь-які засоби передачі навчальної інформації та організації зв'язку (взаємодії) учасників освітнього процесу
переважна форма навчання, ступінь самостійності	аудиторна очна	самонавчання, опосередкована комунікація
режим комунікації між учасниками навчального процесу	інтерактивний (неінтерактивний)	неінтерактивний (інтерактивний)
характер взаємодії	асинхронний (синхронний)	асинхронний (синхронний)

Автори (Ільїна, 2020, 31; Кун К., 2006, 18) зіставляють електронне та дистанційне навчання як синоніми, причому кожне з понять, що розглядаються, несе своє смислове навантаження: дистанційне навчання може бути не електронним, а електронне аудиторне навчання не обов'язково є дистанційним; електронне навчання спрямоване на освоєння учнями освітньої програми, а дистанційні технології застосовуються з метою організації взаємодії тих, хто навчається з іншими учасниками освітнього процесу.

Можна представити деякі підходи до визначення поняття змішаного навчання:

- цілеспрямований інтерактивний процес взаємодії студентів між собою та засобами навчання, причому процес навчання інваріантний до їхнього стану у просторі та часі;

- формат навчальних курсів – в дистанційні курси вбудовуються активні методи навчання, основний матеріал викладається в рамках дистанційного курсу, передбачається самостійна робота, матеріал відпрацьовується на очних заняттях з використанням активних методів навчання;

- об'єднання «формальних» засобів навчання – роботи в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу – з «неформальними»;
- модель використання розподілених інформаційно-освітніх ресурсів в очному навчанні із застосуванням елементів асинхронного та синхронного дистанційного навчання;
- комбінація елементів очного та дистанційного навчання, одне з яких є базовим залежно від моделі (Кухаренко, [електронний ресурс]).

Розглядаючи поняття «змішане навчання», зазначимо, що передбачається інваріантна складова – поєднання очного аудиторного та дистанційного компонентів у різних пропорціях з використанням різного інструментарію, а співвідношення компонентів визначається або самим студентом, або у процесі спільного спілкування з викладачем з урахуванням психолого-педагогічної характеристики кожного.

Отже, аналіз сутності аналізованих видів навчання дозволяє зробити висновок, що в них недостатньо представлені методологія навчання, методична складова (використовувані методи та технології), взаємозв'язок засобів, що змінюються і постійно вдосконалюються, з іншими компонентами освітнього процесу. Використання окремих компонентів освітнього процесу та окремих видів навчання без взаємозв'язку з усіма іншими компонентами веде до неузгодженості дисциплінарної матриці та цілісності у процесі її функціонування.

Таким чином, аналіз термінологічного апарату розглянутих видів навчання дозволяє зробити висновок про існування різних підходів до дослідження співвідношення понять, в яких уточнюються: спосіб передачі навчального матеріалу (електронний); спосіб зв'язку студентів та викладачів (онлайн, мережевий, віртуальний, на основі Інтернет); використання нових технологій. Доведено, що види навчання (особливо електронне), що розглядаються, розширюють освітні можливості, дозволяють удосконалювати зміст і види навчальної діяльності, створюють додаткові комфортні умови для особистісного розвитку, підвищення кваліфікації тощо. Оцінюючи сучасний стан та перспективи розвитку ІКТ, можна бачити, що електронні системи навчання кардинально змінюють не лише методи та форми освітнього процесу, а й саму систему освіти як суспільний феномен. Сформульовані положення дозволяють розглядати електронне навчання (у сукупності з дистанційним, змішаним) як пріоритетний напрям розвитку системи освіти.

Реальний стан освітнього процесу у вищій школі вимагає подальшої розробки методології та методів організації електронного, змішаного навчання, методики використання ІКТ для вдосконалення видів навчання та критеріїв результативності застосування різних моделей навчання. Парадигмальний підхід, як основа побудови концепції та теорії електронного, дистанційного та змішаного форм навчання, дозволяє розглядати їх компоненти у взаємозв'язку, а впорядкування виконувати на основі дисциплінарної матриці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти / Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наук. фахове вид., № 1 (15), 2010. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/25>
2. Ільїна Н. В. Організація зворотного зв'язку під час дистанційного навчання в умовах ЗВО / Дистанційне навчання студентів: теорія і практика [Електронний збірник]: науково-методичні праці Херсонського державного університету / відп. ред. С. А. Омельчук. Херсон: ХДУ, 2020. С. 28–33.
3. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/technol/6804/>
4. Кун К. E-Learning – електронне навчання / Інформатика та освіта, № 10, 2006. С. 16–18.
5. Кухаренко В. М. Змішане навчання. Вебінар. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.wiziq.com/online-class/2190095-intel-blended>